

Zavičajna glazba u razvoju glazbenih vještina djece

Valenčić, Dora

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:214235>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Dora Valenčić
Zavičajna glazba u razvoju glazbenih vještina djece
ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2019.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI
Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Zavičajna glazba u razvoju glazbenih vještina djece
ZAVRŠNI RAD

Predmet: Glazbena metodika u integriranom kurikulumu II
Mentor: Sanja Minić, viši predavač
Student: Dora Valenčić
Matični broj: 0299010793

Rijeka, 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.“

Studentica,
Dora Valenčić

SAŽETAK

Zavičajna glazba povezana je s mjestom življenja i odnosi se na glazbu usmene tradicije koja se izvodi i prenosi slušanjem i pamćenjem. Prenošanjem tradicijskog stvaralaštva usmenom predajom na najmlađe naraštaje, potiče se izgradnja vlastitog identiteta, očuvanje tradicije, tradicijskih vrijednosti i običaja te se gradi pozitivan stav djece prema kulturnoj baštini. Ispravan stav prema baštini i nasljeđu formira se prvenstveno u prvoj, za dijete najvažnijoj zajednici, a to je obitelj. Osim obitelji, tu je i predškolska ustanova u kojoj se tradicija treba njegovati i poštivati. Građenjem pozitivnoga stava prema vlastitoj kulturi, razvija se otvorenost djece prema ostalim kulturama, kao i poštivanje različitosti. Folklorna glazba također potiče pozitivne osjećaje kod djece, zaokuplja njihovu pažnju, pobuđuje maštu i angažira cijelo biće. Omogućuje djeci razvoj stvaralačkih potencijala i razvija međusobnu suradnju, tolerantnost i poštivanje, što su ujedno i važne odrednice procesa socijalizacije. Nakon što se djeca upoznaju sa zavičajnom glazbom i narodnim običajima, oni postaju dijelom njih samih, koji će prenositi na sljedeće generacije te tako očuvati osobni, kulturni i nacionalni identitet.

Ključne riječi: (zavičajna) glazba, baština, tradicija, kultura, nasljeđe, dijete

ABSTRACT

Native music is associated with a place of living and refers to the music of oral tradition that is performed and transmitted through listening and memorizing. By conveying traditional creativity with oral submission to the youngest generations, it encourages the building of one's own identity, preserving tradition, traditional values and customs, and building a positive attitude of children towards cultural heritage. The correct attitude towards inheritance and heritage is formed primarily in the first and most important community for the child, and that is the family. Apart from the family, there is also a preschool institution where tradition should be cultivated and respected. By building a positive attitude towards one's own culture, the openness of children to other cultures, as well as respect for diversity, is being developed. Folklore music also promotes positive feelings in children, captures their attention, exhilarates imagination, and engages the whole being. It enables children to develop creative potential and develops mutual cooperation, tolerance and respect, which are also important determinants of the process of socialization. After the children get acquainted with local music and folk customs, it becomes a part of them, as they will transfer these customs to the next generation and thus preserve their personal, cultural and national identity.

Keywords: (native) music, inheritance, tradition, culture, heritage, child

SADRŽAJ

1.	UVOD.....	1
2.	GLAZBA I NJEZIN UTJECAJ NA CJELOKUPNI RAZVOJ DJETETA	2
	2.1. Utjecaj glazbe na kognitivni razvoj djeteta	3
	2.2. Utjecaj glazbe na socijalni i emocionalni razvoj djeteta	4
	2.3. Utjecaj glazbe na psihomotorni razvoj djeteta	4
	2.4. Razvoj glazbenih vještina djece	5
3.	ZAVIČAJNA GLAZBA	8
	3.1. Zavičajna glazba i ples u predškolskoj dobi.....	10
	3.2. Djeca u narodnim običajima	11
	3.3. Dječje narodne nošnje	12
4.	SADRŽAJI ZAVIČAJNE GLAZBE ZA DJECU PREDŠKOLSKE DOBI.....	15
	4.1. Brojalice	15
	4.2. Uspavanke	17
	4.3. Igre prstićima.....	18
	4.4. Cupkalice.....	18
	4.5. Tapšalice.....	18
	4.6. Dječje pjesme	19
	4.7. Dječje igre s pjevanjem	20
5.	ULOGA ODGOJITELJA U KORIŠTENJU ZAVIČAJNE GLAZBE ZA RAZVOJ GLAZBENIH VJEŠTINA DJECE.....	21
6.	PRIMJER DOBRE PRAKSE.....	23
	6.1. Prikaz Etno programa Dječjega vrtića Punat.....	23
7.	ZAKLJUČAK.....	30
8.	LITERATURA	31

1. UVOD

Glazba je umjetnost koja u prvom redu predstavlja emociju. Djeci je od najranije dobi važno predstavljati umjetnost i priuštiti im osjećaje koje šalje glazba. Upravo time pružaju se elementi potrebni za razvijanje kreativnih sposobnosti i daje se mogućnost istraživanja novoga drugačijeg područja. Zavičajna glazba i ples dijelovi su svake ljudske zajednice i usklađeni su sa stilom života ljudi koji ih stvaraju, izvode i prenose na svoje potomke. Sastavni su dio raznoraznih običaja, obreda, svečanosti ili događaja koji su od velike važnosti u ljudskom životu. Uključenost djeteta u očuvanje kulturne baštine od velikog je značaja i u djetetu pobuđuje osjećaj ljubavi prema vlastitoj, ali i tuđoj tradiciji i kulturi. Također, zavičajna glazba ima pozitivan utjecaj i na razvoj mnogih drugih sposobnosti kod djece, primjerice na razvoj motoričkih sposobnosti (ravnoteža, brzina, snaga, koordinacija), glazbenih sposobnosti (sluh, ritam, pokret, pamćenje dijelova koreografije), kao i na razvoj samopouzdanja, samostalnosti, snalažljivosti, logičkog zaključivanja i timskog djelovanja.

Razlog zbog kojega sam odabrala upravo ovu temu jest taj što sam i sama više godina bila član Kulturno-umjetničkog društva Puntat te imam pozitivan stav i njegujem osjećaje prema zavičajnoj glazbi, plesu i običajima koje u svojoj budućoj odgojiteljskoj profesiji želim prenijeti i djeci.

Rad će u prvom dijelu sadržavati osnovne odrednice glazbe i njezinoga utjecaja na cjelokupni razvoj djeteta. Nadalje, ukratko će se objasniti pojam same zavičajne glazbe i njeno djelovanje na djecu rane i predškolske dobi, kao i uloga djece u narodnim običajima te će se opisati pojedine dječje narodne nošnje i sadržaji zavičajne glazbe za djecu. Poglavlje „Uloga odgojitelja u korištenju zavičajne glazbe za razvoj glazbenih vještina djece“ od velike je važnosti te će se za njegovo bolje razumijevanje, na kraju samog rada, opisati Etno program Dječjeg vrtića Puntat kao primjer dobre prakse odgojiteljima.

2. GLAZBA I NJEZIN UTJECAJ NA CJELOKUPNI RAZVOJ DJETETA

„Pjeva domorodac kad se obraća nepoznatim silama, pjeva majka kad uspavljuje svoje dijete, pjeva radnik kad radi, pjeva seljak u polju i dijete u svojim igrama, pjevuši starac kad zasja sunce, pjeva onaj koji voli i tko se nada. I tek kada bi se čovječanstvu zabranilo pjevanje, shvatili bismo da je ono potreba ljudskog života“ (Agazzi; prema Manasteriotti, 1981:5).

Osvrtom na prethodne riječi istaknute talijanske pedagoginje Rose Agazzi, može se zaključiti kako je glazba od samoga rođenja sastavni dio života svakoga čovjeka. Čak i prije rođenja, ona može imati veoma važnu ulogu u ljudskom razvoju. Primjerice, slušanje glazbe u trudnoći stimulira osjećaj ugone, opuštenosti i razvoj mozga kod fetusa. Znanstvenici su utvrdili da se sva djeca rađaju s istim potencijalom za usvajanje zvukova, odnosno govora te da slušanje glazbe od najranije dobi stvara zvukovne matrice čime se potiče lakše usvajanje zvukova, razumijevanje i razlikovanje riječi. Glazba je umjetnost i sredstvo za izražavanje širokoga spektra ljudskih osjećaja, od ljubavi i sreće pa do tuge i osjećaja pripadnosti koje ljudi ponekad teško iskazuju riječima (Dobrota i Ćurković, 2006). Prema Majsec Vrbanić (2009), ona je nerazdruživ pratitelj čovjeka od rođenja pa sve do smrti te je bez obzira na različitosti među ljudima, element koji zbližava sve generacije. Prisutna je u raznim društvenim institucijama te svjetovnim i religioznim obredima kao što su rođendani, vjenčanja, pogrebi, sportska natjecanja, vojna događanja i slično. Također, glazba može biti i vrlo moćno sredstvo uz koje se održava kontinuitet i stabilnost društva kroz narodnu glazbu i pjesme koje se odnose na razne mitove i legende (Dobrota i Ćurković, 2006).

Glazba je oduvijek bila sastavni dio odgoja i obrazovanja te se može reći kako je glazbeni odgoj gotovo jednako star kao i sama glazba. Samim time što je glazba postala sastavnim dijelom čovjekova života, postala je i predmetom odgoja, čime predstavlja jednu vrstu odgojno-obrazovne konstante kroz cijelu povijest školstva (Dobrota i Ćurković, 2006).

Dijete već od najranije dobi počinje uočavati ponašanja i običaje u obitelji, mimiku roditelja i ostalih ukućana, geste, izraze veselja, radosti, tuge ili ljutnje te isto tako prima druge podražaje i dojmove pa i one koji se odnose na područje umjetnosti. Svaki

od pojedinih dojmova djetete bez napora „upija“ i pohranjuje ga u svoje tjelesno i duhovno sjećanje koje posjeduje nesvjesnu snagu, a sve to na kraju utječe na oblikovanje djetetove osobnosti. Određenih događaja i predmeta djetete se ne može svjesno prisjetiti, no gotovo se svaka odrasla osoba tijekom života prisjeti neke situacije upravo iz djetinjstva (pjesme, brojalice, obilježavanje svetkovina – gdje je gotovo uvijek prisutna i glazba) (Majsec Vrbančić, 2009).

2.1. Utjecaj glazbe na kognitivni razvoj djeteta

Zanimanje za utjecaj glazbe na područje kognitivnog razvoja djeteta prisutno je kod mnogih znanstvenika diljem svijeta, a proizlazi iz dva međusobno nezavisna područja. Prvo područje odnosi se na kratkoročni utjecaj jednostavnoga slušanja glazbe (pasivnog), a drugo na istraživanje o tome kakav utjecaj ima glazbena naobrazba na područje kognicije. Proučavao se utjecaj Mozartove glazbe („Mozart efekt“) na kognitivni razvoj te se ustanovilo kako bolji rezultati na kognitivnoj razini nisu postignuti klasičnom Mozartovom glazbom, čak niti glazbom uopće, već je uzrok učinka predstavljao optimalno emocionalno stanje djeteta. Nadalje, optimalno emocionalno stanje djeteta, odnosno njegova visoka razina ubuđenja i pozitivnog raspoloženja, mogu biti rezultat slušanja omiljene glazbe (primjerice slušanja majčinoga pjevanja u ranoj dobi), pjevanja pjesme, prepričavanja određenoga sadržaja pjesama i slično (Nikolić, 2018). Kada se razmatra glazbena obuka i njezin utjecaj na djetete u području kognitivnoga razvoja, znanstvenici su ustanovili kako je poboljšanje kognitivnih sposobnosti prisutno samo u slučaju duže vremenske izloženosti određenome glazbenom obrazovanju, kada je djetetov mozak izrazito plastičan i osjetljiv na vanjske podražaje, odnosno utjecaje sredine (Schellenberg, 2004; prema Nikolić, 2018). Također, postoje i studije koje su dokazale učinke glazbene obuke na razvoj kreativnosti kod djece predškolske i rane školske dobi (Kalmar, 1982, Wolff, 1979; prema Nikolić, 2018). Konkretnije, što je bio duži glazbeni angažman djeteta, to je bio veći učinak na razvoj kreativnosti (Hallam, 2010; prema Nikolić, 2018).

2.2. Utjecaj glazbe na socijalni i emocionalni razvoj djeteta

Utjecaj glazbe na socijalni i emocionalni razvoj djeteta privukao je nešto manje pozornosti od njezinog utjecaja na intelektualni razvoj. Razlog tomu proizlazi iz činjenice da su ishodi socio-emocionalnog razvoja veoma teško mjerljivi. Iako je pregled dosadašnje literature za navedeno područje izrazito oskudan, ipak je pokazao izrazito pozitivne učinke. Djeca koja su u ranoj predškolskoj i školskoj dobi izložena raznim glazbenim programima pjevanja, sviranja, plesanja i slično, bila su spremna na interakciju, suradnju, međusobno pomaganje i rješavanje problema tijekom stvaralačkoga izražavanja (Kirchner i Tomasello, 2010; prema Nikolić, 2018). Rezultati su i povećana svjesnost o drugima iz svoje okoline, bolje socijalne vještine, kao i veće samopouzdanje te olakšani rad u grupi (Harland i sur., 2000; prema Nikolić, 2018). Određene studije dokazale su da je veći glazbeni angažman djece pridonio i većoj razini njihova samopoštovanja (Rickard i sur., 2013; prema Nikolić, 2018). Pojedini primjeri iz prakse gdje su odgojitelji upotrebljavali glazbu u situacijama kada je bila potrebna samoregulacija djece, pokazali su velika postignuća u mjerama samoregulacije kod djece rane i predškolske dobi (Nikolić, 2018).

2.3. Utjecaj glazbe na psihomotorni razvoj djeteta

Iako malobrojna, istraživanja su ipak pokazala kako glazbeni stimulansi pozitivno utječu na psihomotorni razvoj djece. Djeca rane dobi koja su bila uključena u glazbene aktivnosti demonstrirala su lakoću pokreta, bolju motoričku koordinaciju i bolju vokalizaciju tonalnih i ritamskih obrazaca (Gruhn, 2002, Kalmar, 1982; prema Nikolić, 2018). Istraživanja su također pokazala kako glazba pozitivno utječe i na razvoj motoričkih vještina djeteta, odnosno izvođenje pokreta i izdržljivost, sinkroniziranost pokreta, poboljšano bacanje, hvatanje, skakanje i ostale aktivnosti (Nikolić, 2018). Ples je jedna od aktivnosti koja je primjerena djeci predškolske dobi i ima pozitivan utjecaj na razvoj mnogih sposobnosti, poput osjećaja za ritam, pokret i ljepotu izvođenja pokreta. Najvažnije je što se uz glazbu i ples mogu razvijati i bazične motoričke sposobnosti koje podrazumijevaju snagu, fleksibilnost, ravnotežu, brzinu i koordinaciju (Horvatin-Fučkar i sur., 2004; prema Mikulić, 2007).

2.4. Razvoj glazbenih vještina djece

Ciljano poticanje glazbom kod djece najranije dobi postaje temelj za nastavak edukacije o glazbi, koja uvelike može pridonijeti svestranijem skladnom razvoju osobnosti. Kada se glazbu spominje u obliku neverbalne komunikacije, može se sa sigurnošću reći kako je to ponekad i jedina komunikacija u kojoj ne postoje razlike između djece s teškoćama i one bez teškoća, što vodi do zaključka kako bi određene vježbe i glazbala trebali biti prilagođeni i djeci s teškoćama u razvoju. Okruženje u kojem se dijete nalazi u svojoj svakodnevnici, obiluje zvukovima, tonovima i šumovima koji u njemu pobuđuju interes, želju za istraživanjem, maštu i kreativnost. Ono što dijete najviše zanima jest kako nastaje zvuk, odnosno ton, kako nastaje ritam i slično. Lako se može prepoznati količina sreće i veselja prilikom djetetova uvida u sve mogućnosti stvaranja zvuka. Također, vrlo se brzo može zamijetiti kako ponovljene male motive dijete lako može i prepoznati, što pridonosi njegovu doživljavanju uspjeha i razvoju samopouzdanja (Majsec Vrbanić, 2009).

Već kod novorođenčeta, odnosno malog djeteta, mogu se uočiti naznake praćenja slijeda i promjene tona, kao i poimanje značenja riječi. Posebnu pozornost treba obratiti području razvoja glasovnih vještina djeteta, a upravo glazba može biti jedan od poticaja kako bi dijete ovladalo tom vještinom. Pojedina istraživanja potvrdila su kako akustički aparat kod djece funkcionira i prije rođenja, dok su fiziološke promjene, kao što su žmirkanje, okretanje očiju, micanje tijela; reakcije koje kod novorođenčeta prije svega ovise o intenzitetu zvuka. Postoje i istraživanja koja su pokazala kako djeca u prvim danima posjeduju i diferencijalnu osjetljivost, odnosno sposobnost razlikovanja zvuka po visini. „Akustička fiksacija“ jest pojam koji se pojavljuje u prvome mjesecu djetetova života, a odnosi se na reakciju inhibiranja opće motorne aktivnosti koja je pod djelovanjem intenzivnoga slušnog podražaja. Kao sredstvo neverbalne komunikacije, glazba podrazumijeva i sve elemente govora (ritam, intonaciju, pauzu, vrijeme, intenzitet i ostalo) pa time pobuđuje posebnu djetetovu pozornost (Majsec Vrbanić, 2009).

Poznato je kako djeca od rođenja imaju određene predispozicije za razvoj glazbenih sposobnosti. Koliko će se te sposobnosti razviti ovisi ponajprije o okolini u kojoj rastu te o njihovoj vlastitoj aktivnosti. Stoga je od velike važnosti već u prvoj godini djetetova života omogućiti mu što češće susrete s glazbom i što više ugodnih zvučnih

doživljaja (Goran i Marić, 1987). Glazbene sposobnosti podrazumijevaju pamćenje melodije, percepciju ritma, shvaćanje tonaliteta, utvrđivanje intervala, sposobnost uočavanja estetskoga značenja i apsolutni sluh. Najvažnijom se smatra sposobnost razumijevanja melodije koja se temelji na osjećaju za visinu tona (Starc i sur., 2004). Mnogi psiholozi i glazbenici apsolutno su se usuglasili oko toga da se glazbene sposobnosti kod djece pojavljuju znatno ranije od drugih sposobnosti. Međutim, treba naglasiti kako odsutstvo određenih ranih znakova glazbenih sposobnosti ne mora nužno značiti i dokaz njihova nepostojanja. Najnovija istraživanja pokazala su kako se slušanje, reproduciranje i stvaranje glazbe odvija i očituje na velikom dijelu korteksa, odnosno kore velikoga mozga. Slušanjem glazbe, pjevanjem i sviranjem na različitim glazbalima, dijete ima mogućnost uključivanja gotovo svih svojih osjetila te ujedno obogaćivanja svojega emocionalnog doživljaja i kognitivnih sposobnosti (Majsec Vrbanić, 2009).

Od rođenja pa nadalje, gotovo sva djeca u nekom obliku pokazuju razvoj glazbenih sposobnosti. Taj je razvoj pravilan i kod većine djece ima podjednak tijek (Starc i sur., 2004).

Tijek razvoja glazbenih sposobnosti (prema Starc. i sur., 2004):

1. *Faza slušanja* (0 – 6 mjeseci)
2. *Faza motoričke reakcije na glazbu* (6 – 9 mjeseci)
3. *Faza prve glazbene reakcije* (9 – 18 mjeseci)
4. *Faza prave glazbene reakcije* (18 mjeseci – 3 godine)
5. *Faza imaginativne pjesme* (3 – 4 godine)
6. *Faza razvoja ritma* (5 – 6 godina)
7. *Faza stabilizacije glazbenih sposobnosti* (6 – 9 godina)

Djetetova okolina ima vrlo velik utjecaj na razvoj njegove glazbene sposobnosti. Glazbena osjetljivost razvija se prirodnim putem, a maksimalan stupanj postiže između pete i šeste godine djetetova života (Starc i sur., 2004). Roditelji, a potom i odgojitelji, trebali bi djeci svakodnevno pjevati jednostavne dječje pjesmice te izgovarati ritmizirane tekstove, kao što su razne brojalice, tapšalice, cupkalice i izvoditi različite pokrete uz pjevanje. Okolina u kojoj se dijete nalazi trebala bi biti

ispunjena nježnim i ugodnim zvukovima koji kod djeteta stvaraju mirno raspoloženje. Pomoću svih navedenih aktivnosti razvijaju se dječje glazbene sposobnosti i potiče se njihovo zanimanje za zvukove iz okruženja u kojem rastu i razvijaju se. Sve glazbene sposobnosti djece razvijaju se postepeno te stoga i rad s djecom treba biti stalan i postepen (Goran i Marić, 1987).

3. ZAVIČAJNA GLAZBA

Zavičajna, odnosno folklorna glazba i ples, utkani su u različite segmente života svake ljudske zajednice. To je glazba usmene tradicije koja se izvodi i prenosi slušanjem i pamćenjem. Jedno od važnijih obilježja folklorne glazbe odnosi se na usklađenost s mentalitetom, psihologijom i stilom života ljudi koji ih stvaraju, izvode, uče i usvajaju te na kraju i prenose dalje usmenom predajom (Čapo Žmegač i sur., 1998). Folklor dolazi od engleske riječi *folk* što znači narod ili puk i od riječi *lore* koja označava predaju ili tradiciju (Klaić, 2012; prema Knežević, 2005). Definira se kao kulturna baština koja je ostala sačuvana kako na području glazbene umjetnosti, tako i u likovnom izražavanju, u okviru koje autor, odnosno stvaralac, ostaje nepoznat (Anić, 1991; prema Gospodnetić, 2015). Tradicijska kultura odnosi se na usmenu predaju vrijednoga kulturnog stvaralaštva koje se dijeli na materijalnu i nematerijalnu kulturu. Materijalna kultura podrazumijeva sve ono što čovjek stvara i oblikuje svojim rukama, a nematerijalna se odnosi na ples, glazbu, dječje igre, pjesmu te razne druge vještine, znanja i umijeća (Knežević, 2002). Glazba i ples uglavnom su vezani uz važnije događaje iz čovjekova života i sastavni su dio različitih običaja, obreda i rituala koji se izmjenjuju tijekom godine. Izvode se za vrijeme javnih svečanosti, ali ponekad prate i radnu svakodnevicu ljudi. Također, povezani su s raznim aktivnostima i zbivanjima unutar određene zajednice i ispunjavaju različite funkcije u kulturi i životu ljudi (Čapo Žmegač i sur., 1998).

Kada se govori o Republici Hrvatskoj, može se reći kako je to zemlja koja obiluje raznolikom i vrlo živom tradicijskom kulturom. Geografski se Hrvatska može podijeliti na tri područja; panonsku, dinarsku i jadransku Hrvatsku, a potom i na šest manjih regija koje uključuju: Slavoniju i Baranju, Međimurje i Podravinu, Sjeverozapadnu i središnju Hrvatsku, Istru i Kvarner, Gorsku Hrvatsku i Dalmaciju (obalni i otočni dio) (Miholić, 2009). Knežević (2002) ističe kako je hrvatski narod oduvijek čuvao i sačuvao svoju tradiciju, običaje, jezik, kulturu, povijest i vjeru, koji su karakteristični za svaku pojedinu regiju i tvore prepoznatljiv vlastiti nacionalni identitet.

Uloga glazbe i plesa u životu ljudi od velike je važnosti i prisutna je u različitim segmentima. Općenito, glazba i ples ne odnose se samo na izraz ljudske potrebe za

igrom, zabavom i razonodom, već zadovoljavaju i druge, psihološke, društvene i kulturne potrebe. Primjerice, razne pjesmice i uspavanke koje se uz ritmizirane pokrete izvode djeci, prvi su umjetnički izrazi kojima dijete dolazi u doticaj s kulturom svoje društvene sredine. Prvotna funkcija takvih pjesama jest uspavati i zabaviti dijete, ali isto tako imaju i važnu ulogu u procesu učenja i usvajanja kulture u kojoj će dijete živjeti. Izvođenje folklorne glazbe prisutno je i pri okupljanju ljudi radi obavljanja zajedničkoga posla te je često motivirano ljudskom potrebom za odmorom, komunikacijom s drugima ili pak za isticanjem u društvu. U prošlosti, određeni poslovi na seoskim imanjima nisu zahtijevali preveliku mentalnu pozornost pa su stoga bili popraćeni pjevanjem kako bi se spriječio i otklonio umor izazvan jednoličnim radom te kako bi se održala tjelesna kondicija. Osim stimulacije, relaksacije i razonode prilikom obavljanja posla, pjevanje kod djevojaka često je privlačilo pažnju mladića pa su se stoga osim zadovoljenja potrebe za zabavom i glazbenim izražavanjem, sudjelovanjem u raznim kolima s biranjem partnera, izražavali prisnost i simpatija prema suprotnome spolu (Čapo Žmegač i sur., 1998).

Uz prethodno navedene situacije u kojima su se glazba i ples slobodno izvodili kao spontani izraz ljudi; određeni događaji, kao što su plesne zabave, svadbe i obredi, bili su jednostavno nezamislivi bez glazbe i plesa. Takvim izvedbama posvećivala se veća pozornost te su zahtijevale pripreme i organizaciju koji su se odvijali i puno prije same izvedbe. Svako izvedbi prethodila je organizacija izvođača glazbe koji su imali nadasve istaknutu ulogu i bili nazočni u gotovo svim svadbenim zbivanjima. Primjerice, na svadbama se od njih očekivao potpuni angažman te su pored zadaće koju su obnašali kao glazbenici, imali i ulogu svestranih zabavljača (Čapo Žmegač i sur., 1998).

Nadalje, određenim napjevima i pokretima koji su se izvodili u obredima, nastojalo se pospješiti plodnost, zaštititi se od bolesti te otjerati zle sile, a vjerovalo se i da imaju svojevrsno magijsko djelovanje. Valja spomenuti i materijalnu dobit izvođača koji su za pjevanje od domaćina dobivali darove u jelu, piću i novcu. Međutim, doista su rijetki slučajevi u kojima je seoski svirač mogao živjeti samo od svirke. Bavljenje glazbom omogućavalo je tek dodatnu zaradu i za opredjeljenje osobe da bude svirač važniji su bili unutarnji nagon, nadarenost i ljubav prema glazbi, ali i svojoj kulturi i tradiciji (Čapo Žmegač i sur., 1998).

Danas, tradicija kakvu znamo, uslijed promijenjenih društvenih i ekonomskih odnosa, polako iščezava. Međutim, ipak se nastoji obnoviti pojedina područja tradicijske kulture te se osnivaju razni etno muzeji i etno kuće. Organiziraju se i seminari s temama raznih narodnih znanja i umijeća, a mediji pridaju sve veću pažnju kulturi i tradiciji. Društvo općenito postaje svjesno velike vrijednosti tradicijske kulture kroz različite stvaralačke aspekte te u njoj prepoznaje sredstvo za očuvanje vlastitoga identiteta. Osnivaju se i brojna kulturno-umjetnička društva u kojima sudjeluju ljudi gotovo svake životne dobi. Ono što posebno valja naglasiti jest to da se djecu već od predškolske dobi upoznaje s tradicijom vlastitoga kraja te se tako formira ispravan i pozitivan stav prema nasljeđu (Knežević, 2002).

3.1. Zavičajna glazba i ples u predškolskoj dobi

Tradicijsko stvaralaštvo djece u Hrvatskoj još uvijek je u procesu istraživanja i sistematizacije te je veoma skromno opisano u dosadašnjoj literaturi. Iako se radi o području kojem se u prošlosti pridavalo vrlo malo pozornosti, karakterizira ga izrazito bogato, raznovrsno i autentično stvaralaštvo. To je također složen i teško odvojiv psihofizički sustav koji obuhvaća više elemenata kao što su govor, pjesma, igra, rukotvorstvo, gluma, pokret, književnost i ostalo. Dječje tradicijsko stvaralaštvo prenosi se s koljena na koljeno te je tako očuvalo velik broj starih običaja. Narod je oduvijek pokušavao djeci prenijeti „život i običaje“ vlastitoga kraja, kao i one koji su vezani uz njihove pretke. Tako su određeni sadržaji nastajali iz dječjeg nadahnuća (brojalice, igre, imitacije i sl.), a zatim sa strane odraslih koji su svoje stvaralaštvo namijenili djeci (govor, pjesme, igre, brzalice i sl.) te valja spomenuti i sadržaje koji su naučeni u dječjem vrtiću i školi. Bez obzira na porijeklo, svi sadržaji i građa pripadaju dječjem stvaralaštvu koje su djeca prihvatila, na svoj način preoblikovala te ga tako i očuvala (Knežević, 2002).

Novije vrijeme donosi i novi stil života. Život djece danas uvelike se razlikuje od onoga iz prošlosti. Jedina sličnost, odnosno poveznica s prošlim vremenima jest igra. Igra djetetu omogućuje učenje, razvoj, otkrivanje sebe i svijeta, eksperimentiranje s materijalima, zvukovima, sredstvima i igranje uloga (Benčić, 2016). U današnje vrijeme postoje mnoge folklorne igraonice namijenjene djeci. Takve vrste igraonica obično se odvijaju u dječjim vrtićima ili se pak određene skupine intenzivnije bave

folklorom. U raznim kulturno-umjetničkim društvima postoji najmlađa skupina u koju se mogu upisati djeca već od predškolske dobi. Igraonice i radionice omogućuju djeci igranje raznih igara s pjevanjem, plesanje kola i narodnih plesova. Postavlja se pitanje trebaju li djeca oponašati plesove odraslih i smije li se izmijeniti izvorna koreografija i pojednostaviti korake kako bi djeci bili razumljiviji i lakši. O tome većinom odlučuju etnomuzikolozi zajedno s odgojiteljima koji provode etno programe, no ipak se smatra kako je to odgoj za budućnost i ne može predstavljati ništa loše. Naime, djeca po prirodi vole plesati i nije potrebno učiti ih formalnim koracima (Hansen, Kaufmann i Burke Walsh, 2001; prema Gospodnetić, 2015). Odgojitelji u folklornim igraonicama i etno programima često pripremaju djecu za razne nastupe, uvježbavaju pojedine plesove i igre u kojima je važno tko je s kim u paru i kakav je raspored djece u prostoru. Međutim, važno je omogućiti djeci da budu slobodna i da uživaju, odnosno da se ponekad i spontano igraju bez koreografije. Smisao folklornih igraonica i programa jest da djeca upoznaju narodne običaje ljudi, njihove načine života, poslove, pjesme, igre i ples. Danas se djeca mogu i spontano igrati tih igara u svakodnevnoj odjeći, no može ih se prema interesu upoznati i s različitim narodnim nošnjama (Gospodnetić, 2015). Upoznavanje kulturne baštine važno je i za socijalizaciju djece. Ono djeci omogućuje upoznavanje s tradicijom njihova kraja, osjećaj pripadnosti određenoj zajednici, kao i osjećaje sigurnosti i ljubavi (Marin i Malič Jelovica, 2016).

3.2. Djeca u narodnim običajima

Bogato duhovno i materijalno bogatstvo naroda i narodnih običaja, potaknulo je pojedince, „narodne stvaratelje“, da svaki put iznova oblikuju i oplemenjuju njihove prvobitne značajke. Djeca su u takvom razvitku izvedbe određenih svjetovnih obreda odigrala veoma važnu ulogu. Dok su odrasli napuštali velik dio obreda, on se nastavio kroz dječju igru i dječji život. Razlog tomu upravo je dječja radost i posebno ushićenje na sam spomen blagdana koji su radi svojih određenih značajki poticali dječju maštu i kreativnost. Sklonost Hrvata prema religiji i vjerskom životu, kao i očuvanju vlastitoga identiteta, donijela je vrlo lijepe i zanimljive običaje koji su se razlikovali ovisno o pojedinome području, gradu ili selu, iako su imali zajedničko ishodište (u predaji i vjeri). Djeca su tako na određenom području prihvatila pojedini običaj, dok na drugom nisu, što ukazuje na složenost samoga procesa koji se ne može odrediti strogim

mjerilima. Iako se vjerski i svjetovni oblici obreda i narodnih običaja različito interpretiraju u životu ljudi, oni ipak imaju zajedničko korijenje i dublju povezanost. Neki od blagdana koji su se posebno obilježavali (od kojih se i danas neki obilježavaju) jesu: Sv. Barbara (4. prosinca), Sv. Nikola (6. prosinca), Sv. Lucija (13. prosinca), Badnjak i Božić (24. i 25. prosinca), Dan nevine dječice (28. prosinca), Nova godina (31. prosinca), Sveta Tri kralja (6. siječnja), Svjećnica (2. veljače), Poklade (od Sveta Tri kralja do Pepelnice), Uskrsni dani (pomični blagdan), Zeleni Juraj (24. travnja), Križevo (40. dan od Uskrsa), Ivanje (24. lipnja), Dodole (tijekom ljetnih mjeseci) (Knežević, 2002).

3.3. Dječje narodne nošnje

Vrijednost pojedine izvedbe i ukupan dojam ovise ponajviše o kvaliteti same kostimografije i o tome koliko je narodna nošnja originalna. U scenskim nastupima prikazivanje narodnih nošnji i njihova bogatstva ponekad je otežano zbog toga što je proces dolaska do originalnih nošnji ili što vjernije stilizacije, izrazito težak, a materijali su skupi. U prošlosti su djeca sve do svoje sedme godine (bez obzira na spol), nosila košuljice. Muška košuljica nije imala ukrase, već je na sebi imala samo čipku koja je bila našivena na donji rub. Ženska košuljica također je imala čipku i bila je izvezena na prsima i rukavima. Djeca su tako bila odjevena sve do polaska u školu, a ponekad i duže, što je ovisilo o imovinskome stanju obitelji. S početkom škole, djeca su dobivala novu svakodnevnu odjeću koja je bila dizajnirana tako da predstavlja skromnije izdanje nošnje toga kraja i svečanu odjeću koja je bila gotovo identična onoj nošnji koju su imali odrasli. Ponegdje je ta nošnja zadržala i nešto jednostavniji oblik pa je bila ukrašena motivima jagoda, višanja, cvijeća, trešanja i slično. Kod djevojčica se veliku pažnju pridavalo na urednost i počesljanost kose. Frizura se razlikovala na pojedinim područjima, no većinom se radilo o jednoj ili dvije pletenice koje su bile spuštene niz leđa ili pak podignute u punđu. Ukoliko su djevojčice prisustvovala nekom blagdanu ili većoj svečanoj prilici, utoliko je frizura bila sličnija onoj odraslih djevojaka te je bila ukrašena raznim cvjetićima i šarenim trakama (Knežević, 2002). Na Slici 1. može se vidjeti prikaz dječje narodne nošnje iz mjesta Punat na otoku Krku, koja je bila gotovo identična onoj koju su nosili odrasli. Slika je pohranjena u knjizi

„Kolo zoro“ (2007) koja je objavljena povodom stote godišnjice dječjega vrtića u Puntu.

Slika 1: „Dječja narodna nošnja iz Punta“ (2007).

„Ženska nošnja u Puntu sastoji se od suknje koja je od vunenog štofa – tibita. Za pojasom je nabrana. Iznad pojasa je prišivena „fašica“, prsluk s naramenicama, čija je tkanina cvjetnog uzorka. Suknja je obično do gležnja ili malo dulja ili kraća. Straga na suknji je široki šareni „fjok“ s dugačkom trakom („kurdela“). Ispod suknje je „posuknja“, koja ima pri dnu „merlići“ (čipke).“ (Ragužin 1991: 231)

Ženska je nošnja naravno raskošnija od muške i ima mnogo više detalja pa se tako na glavi nosi žuti „rub“, čarape su obično pletene i u bojama. Djevojke su obično nosile naušnice, a oko vrata ogrlice u raznim bojama. Nošnja muškaraca sastojala se od manje dijelova.

„Bijeloj košulji rukavi su široki, a na dnu je „laštik“. Prsluk – „krožatić“ – crne je boje. Hlače su crne, u bokovima široke i nabrane. Kapa je crna, dugačka i na kraju ima crni „čuf“. Čarape su bijele, a cipele crne. Oko bokova je žuti pas sa šarenim crticama.“ (Ragužin 1991: 231)

U pojedinim godišnjim dobima, nošnja bi varirala ovisno o temperaturi, bila je tanja ljeti, a zimi deblja. Nažalost, već u drugoj polovici 19. stoljeća narodna nošnja se počela napuštati. Razlog tomu bila je njezina skupoća. Danas se narodna nošnja nosi jedino u posebnim prilikama ili na nekim kulturnim događajima. Ponajviše je nose članovi KUD-a Punat na različitim manifestacijama, a jedna od zanimljivosti jest da u mjestu Punat prilikom krizme svi krizmanici nose narodne nošnje što je inicirano samim mještanima (Ragužin, 1991).

4. SADRŽAJI ZAVIČAJNE GLAZBE ZA DJECU PREDŠKOLSKE DOBI

Nakon samoga rođenja djeteta, ono počinje biti okruženo ljubavlju, njegom i pažnjom, pri čemu upravo igra postaje gotovo jedino sredstvo komunikacije sa sredinom kojoj pripada i u kojoj se nalazi. Tijekom prve tri godine života, odrasle osobe zaslužne su za igru s djetetom i pomoć pri što skorijem uključivanju u vanjski svijet. U tom naumu, djetetovi roditelji, ali i druge odrasle osobe iz njegove okoline, služe se brojnim pričama, pjesmama – uspavankama i brzalicama (nizanje riječi u rečenice teške za izgovor koje je potrebno izgovoriti bez pogreške) te raznim motoričkim igrama kao što su igre s prstićima, rukama, nosićem i slično. Kao pomoć, odrasli se služe i raznim lutkama, improviziranim instrumentima (udaraljke, zvečke, svirale) kako bi privukli i zaokupili pozornost djeteta. Od svoje treće godine, dijete postaje sposobnim primati i slati poruke govorom, pokretom pa i pjesmom. Ono oponaša bića, stvari i pojave iz svoje okoline. Igra se sa svojim vršnjacima, ali i sa starijom djecom. Svaki predmet koji primi u ruke, u trenutku postaje igračka, instrument ili bilo koja naprava koju djetetova mašta izmisli (Knežević, 2002). Jakovljević (2009) ističe kako dječjem folkloru pripadaju i zagonetke, rime, stihovi, šale, vicevi, nadimci, tajni jezici u dječjim grupama, leksikoni, spomenari i sve ono što se prema svojim karakteristikama može postaviti u diskurs folklor.

Postoje mnogi oblici aktivnosti primjerenih za djecu rane i predškolske dobi, a koriste se u svrhu njegovanja zavičajne glazbe, kao i razvoja glazbenih vještina djece. Neke od njih su primjerice: brojalice, uspavanke, dječje pjesme, dječje igre s pjevanjem i ostale (Knežević, 2002).

4.1. Brojalice

Za dijete glazba u prvom redu predstavlja određenu emociju. Emociju dijete može izraziti govorom, a kada se tom istom govoru dodaju pojedini glazbeni elementi kao što su ritam i ton, taj glazbeni govor postaje za dijete velika emocija, čuđenje i stvarnost. Stoga je brojalica uvijek glazbeni govor, emocija, za kojom gotovo svako dijete ima potrebu. Nadalje, brojalice predstavljaju najprirodniji način djetetova glazbenog izražavanja, a odnose se na ritmično izgovaranje teksta u istom tonu.

Sveprisutne su u dječjoj igri, u različitim prostorima dječje okoline kao što su dom, dječji vrtić, škola, ali i park, dvorište ili igralište (Jurišić i Sam Palmić, 2002). Međutim, prvi susret djeteta s brojalicom većinom se zbiva u njegovom roditeljskom okružju, što navodi na to kako brojalici nije mjesto samo u institucionalno organiziranom odgoju. Brojalice predstavljaju najelastičnije sredstvo kojim se može jednostavno oblikovati realizacija djetetove mašte i htijenja, koje nije verbalne već muzikalne naravi (Mikulić, 2007). Profesorica Elly Bašić navodi kako su brojalice najčistije poetsko i muzičko stvaralaštvo djeteta u kojem neskućena sloboda omogućuje djetetu da se služi materijom iracionalnih riječi i slogova. U brojalicama je riječ o muzici metrike i o muzici ritma, gdje smisao nije u prebrojavanju igrača, već u određivanju jednoga, što joj daje poseban značaj (Bašić, 1958; prema Knežević, 2002). Ona pomaže djeci pri izboru igre, igračaka, određene uloge u igri, redosljedu nastupa u igri te može uvoditi u raznolike sadržaje i oblike igara. U hrvatskoj glazbenoj baštini, brojalica je jednako zastupljena kao i svaki drugi glazbeni izraz. Oduvijek je njegovana u svim krajevima i predstavlja pravi biser pučkoga stvaralaštva (Jurišić i Sam Palmić, 2002).

Prema sadržaju mogu se razlikovati tri vrste brojalica (Jurišić i Sam Palmić, 2002):

- Konkretna brojalice
- Besmislene brojalice
- Kombinirane brojalice

Konkretna, odnosno stvarna ili određena brojalice razumljive su svakom djetetu, a sadržaj takve brojalice odnosi se na konkretna situacija kao što su zbivanja i svakodnevnih situacija iz djetetove okoline, životinjske ljubimce, prigodne situacije, prirodne pojave, život prirode i slično. Besmislene brojalice odnose se na niz slogova ili riječi koje nemaju konkretno značenje. Takvi slogovi u funkciji su ritma ili razvoja govora, ali su također i veoma privlačni pa dijete s uživanjem izmišlja i interpretira razne slogove. Besmislene brojalice neovisne su o izvanglazbenim elementima i svoj smisao imaju u glazbenom, odnosno ritmičkom izrazu. U kombiniranim brojalicama sadržaj je sastavljen tako da se izmjenjuju konkretni i besmisleni dijelovi teksta. Takav oblik brojalice često se može pronaći u pučkome izrazu, a nizanje slogova ili

besmislenih riječi većinom je u funkciji zaokruživanja ritmičke cjeline. Karakteristika ovih brojlica njihovo je spontano nastajanje gdje djeca mogu biti pravi maštoviti improvizatori (Jurišić i Sam Palmić, 2002).

Osim što imaju odgojnu ulogu u njegovanju narodne baštine, brojalice općenito sadrže i određene temeljne zakonitosti u povezivanju glazbenih elemenata, što ukazuje na to da mogu biti uzor u nastajanju mnogih drugih pjesama za djecu. U glazbenom smislu, one pomažu razvoju glazbenih sposobnosti, posebice prilikom razvijanja osjećaja glazbenoga ritma, pamćenja i intonacije, odnosno glazbenoga sluha (Jurišić i Sam Palmić, 2002).

4.2. Uspavanke

Uspavanke se odnose na jednostavne melodijske i tekstovne obrasce primjerene dječjem svijetu i predstavljaju veoma vrijedan dio stvaralaštva odraslih koji je namijenjen djeci. Ljubav prema djeci i djece prema odraslim osobama, oduvijek je budila i poticala najiskrenije emocije. Upravo iz tog razloga, uspavanke se odlikuju pučkim osjećajem i senzibilitetom te su prožete mekoćom, blagošću i toplinom. Djeca takvu vrstu napjeva rado i lako pamte te se u kasnijoj, zrelijoj dobi, njima koriste u sličnim prilikama. Nadalje, uspavanke sadrže sve elemente tradicijske kulture, jer su prenošene usmenom predajom i imaju u sebi narodne glazbene i govorne značajke pojedinoga kraja (Knežević, 2002). U praksi, uspavanke se može smjestiti, odnosno uvrstiti u pjesme koje se izvode u običajnome životnom ciklusu, pri čemu sama izvedba može biti samostalno pjevanje (najčešće majke prilikom uspavlivanja djeteta), recitiranje ili ritmičan govor. Jedni od najčešćih stihova koji se pojavljuju u uspavankama jesu; *nini nani, nuna nina, nunaj nunaj, nanaj nanaj, nina nana* i ostali (Predojević, 2012). Pjesme nježnoga ugođaja i uspavanke mogu u dječji vrtić unijeti atmosferu smirenosti, topline i osjećajnosti, koja je djeci rane dobi osobito potrebna (Manasteriotti, 1981).

4.3. Igre prstićima

U skupinu igara prilikom kojih djeca mogu razvijati osjećaj za ritam, a namijenjene su djeci već od prve godine pa nadalje, spadaju i igre prstićima. Takav oblik igre je u narodu poznat još od davnina, a izvodi se tako da odrasla osoba držeći dječju ruku, dodiruje svaki prstić jedan po jedan (počevši od palca do maloga prsta) i ritmički izgovara određeni tekst. Ovakva vrsta igre omiljena je djeci od najranije dobi i izaziva posebno veselje, pogotovo kada se na kraju teksta lagano protrese dječja ruka. Primjer takve igre je i ona u kojoj odrasla osoba lagano kažiprstom kruži po dječjem dlanu i izgovara ili pjeva tekst (primjerice: *Kuham ručak dječici*). Svrha ovakvih igara nije usvajanje i izgovaranje teksta s odraslom osobom, već doživljavanje ritma govora putem svih osjetila i razvijanje osjećaja ugone i pozitivnih emocija (Goran i Marić, 1987).

4.4. Cupkalice

Cupkalice spadaju u vrstu igara koja se može izvoditi s djecom kada počnu sjediti (oko šestog mjeseca djetetova života pa nadalje). Karakteristika cupkalice jest da dijete sjedi na koljenima odrasle osobe koja ritmički izgovara tekst i cupka uz paralelno dizanje i spuštanje pete na pod. Kada je dijete starije i može već samostalno stajati, osim cupkanja na koljenima, dijete se može i samo pridržavati za ruke, a ne za cijelo tijelo, čime je doživljaj djeteta potpuniji. Cupkanje dijete može nastaviti pridržavajući se o rub ograde, a često će na zvuk poznate cupkalice i samo početi cupkati i oponašati odraslu osobu. Važno je naglasiti kako se cupkalice ne moraju uvijek ritmički izgovarati, već se mogu i pjevati (Goran i Marić, 1987).

4.5. Tapšalice

Tapšalice su igre koje odrasli izvode s djecom od njihove najranije dobi, a poznate su još i kao tašunjaljke ili tašalice. Kod ove igre dijete može ležati na leđima, sjediti ili stajati, a sve ovisi o dobi i stupnju razvoja djeteta. Karakteristika tapšalice jest da odrasla osoba plješće dječjim rukama, ritmički izgovara riječi, a može i pjevati. Djetetu su posebno dragi poznati sadržaji pa sadržaje tapšalice uvijek s veseljem dočekuje i želi ponavljati više puta. Starije dijete može tapšalicu i samostalno izvoditi, pljeskati

dlanom o dlan ili dlanovima iznad glave. Uz izgovor tapšalice može paralelno udarati zvečkom ili nekom drugom udaraljkom (Goran i Marić, 1987).

4.6. Dječje pjesme

Pjesma je od izuzetnoga značaja za svestrani razvoj djeteta. Slušajući pjevanje odraslih u svojoj okolini, dijete ima priliku bogatiti svoj emocionalni i doživljajni svijet, upoznati stvari, ljude i sva zbivanja oko sebe. Također, slušanjem pjevanja, dijete postaje svjesno i mogućnosti svojega glasa. U prvoj godini djetetova života, ono uglavnom sluša i pjevuši neposredno nakon slušanja ili pak istodobno s pjevanjem odrasle osobe. U trećoj godini pridruživanje pjevanju odrasle osobe sve je češće pa je stoga potrebno pažljivo odabirati pjesme (Goran i Marić, 1987). Posebnost većine dječjih pjesama jest u tome što oslikavaju oblike dječjega načina prihvaćanja realnosti i zbilje, gdje često nema mjesta logici već improvizaciji, mašti i kreativnosti. Poznato je da dijete prilazi zbilji bez ikakvih predrasuda i ograničenja te je vođeno stvaralačkom energijom. Određeni napjevi koji su zabilježeni u prošlosti, ukazuju na to da su djeca uglavnom pjevala o ljudima, domaćim i šumskim životinjama, prirodi, cvijeću te predmetima i pojavama iz svoje okoline. Analiza tekstova pokazala je kako iz njih zrači dječja naivnost i spontanost, a sama narodna pjesma protkana je vedrom i živahnom atmosferom, jednako kao i jednostavnim ritmičko-melodijskim vrijednostima. Međutim, valja napomenuti kako postoje dječje pjesme koje su odrasli namijenili djeci te one koje su djeca sama osmislila ili usmenom predajom prihvatila od odraslih. Jednako tako, potrebno je pripaziti pri odabiru pjesme za djecu i provjeriti je li primjerena prosječnim mogućnostima dječjeg glasa, odnosno radi li se o prihvatljivome tonalitetu za djecu (Knežević, 2002). Glas odrasle osobe mnogo je dublji od dječjega pa je zbog toga potrebno djeci odsvirati točnu intonaciju na određenome melodijskom instrumentu. Također, važno je da sadržaj pjesme djeci bude zanimljiv i jasan, melodija laka, a ritam jednostavan. Pjevanjem raznih pjesama koje su primjerene djeci, mogu se razvijati dječji glas, sluh, osjećaj za ritam, govor te bogatiti dječji rječnik. U nekim situacijama dijete će izmišljati svoju melodiju na određeni tekst pjesme koju poznaje već od ranije, ali isto tako može izmišljati i tekst na njemu poznatu melodiju. Ovu vrstu dječjeg stvaralaštva valja posebno poticati iz razloga što je ovakvo pjevanje od velike važnosti za cjelokupni razvoj djeteta

(stjecanje samopouzdanja, razvoj govora, upoznavanje vlastitih glazbenih sposobnosti i slično) (Goran i Marić, 1987).

4.7. Dječje igre s pjevanjem

Dječje igre u etnološkom/antropološkom smislu predstavljaju jedan od nezaobilaznih sadržaja folklornoga izričaja, konkretnije njegovoga posebnog elementa, a to je dječji folklor (Jakovljević, 2009). Igre s pjevanjem odnose se na vrstu pokretnih igara te jednako utječu na razvoj govornih i glazbenih sposobnosti djece, kao i na razvoj ritmičkih pokreta. Drugim riječima, govor, pjevanje i pokret ujediniju se u skladnu, estetsku formu (Manasteriotti, 1981). Dječje igre s pjevanjem smatraju se izrazito zanimljivim, brojnim i raznovrsnim oblikom dječjega stvaralaštva. Složenije su izvorne strukture i sadržaja te se, u odnosu na druge igre, češće pojavljuju kod djece starijega uzrasta. Prvotno su u takvim igrama sudjelovale djevojčice, dok su dječaci tek u novije vrijeme stidljivo pronašli razloge za igre s pjevanjem. Okolnosti u kojima su se odvijale takve igre podrazumijevale su vrijeme kada se moglo okupiti više djece, primjerice prije ili poslije škole, na livadama i pašnjacima, u vrijeme blagdana i ostalih prigoda (Knežević, 2002). Upravo iz razloga što su sve igre uz pjevanje kolektivne, u djece se osiguravalo emotivno doživljavanje igre, povećavao se osjećaj suodgovornosti za pravilnu igru i izvršavanje igre (Manasteriotti, 1981). Igre s pjevanjem također su zahtijevale od svih sudionika ponašanje koje je u skladu s kontekstom sadržaja igre. Istodobno se izražavalo pokretom i pjesmom na određenom prostoru. Dječja individualnost je u takvim igrama bila sputavana, što se posebno isticalo u grupnim igrama gdje je ritam pjesme zajedno sa sadržajem igre obvezivao sve sudionike na određenu jednobraznost. Postoji više vrsta igara s pjevanjem koje su raznovrsne po svojim osobinama. Tako se razlikuju igre biranja, pogađanja, pokreta, oponašanja i raznovrsnih improvizacija, što potvrđuje važnost pjesme u dječjem svijetu. Danas također postoje slične igre u različitim govornim i melodijskim varijantama (Knežević, 2002). Igre s pjevanjem također se mogu primjenjivati u svim dječjim vrtićima zbog toga što za njihovu izvedbu nije potrebno više od ugodnoga glasa odgojitelja i pjevanja djece (Manasteriotti, 1981).

5. ULOGA ODGOJITELJA U KORIŠTENJU ZAVIČAJNE GLAZBE ZA RAZVOJ GLAZBENIH VJEŠTINA DJECE

U ustanovama ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja, glazbeni je odgoj sastavni dio odgojno-obrazovnoga procesa i ima utjecaj na cjelovitu ličnost djeteta. Stoga se on ne može uspoređivati sa školskim predmetom ili odnositi na isto što i podučavanje glazbe, već se promatra kao jedan važan čimbenik odgoja i obrazovanja djeteta koji doprinosi njegovome cjelovitom razvoju. Jednako tako, sadržaji glazbenih aktivnosti ne odnose se samo na pjevanje, već uključuju i slušanje glazbe, sviranje na različitim instrumentima i udaraljka, razvijanje osjećaja za ritam, kreativne aktivnosti djece i ostalo. Upravo takvim raznolikim sadržajima rada mogu se ostvariti specifični zadatci na području glazbenoga odgoja, razvijati glazbeni sluh, ritam, pamćenje i kultura glasa (Manasteriotti, 1977). Prema Programskome usmjerenju odgoja i obrazovanja predškolske djece (1991), odgojitelji imaju zadaću svakodnevno provoditi s djecom različite programe koji obuhvaćaju provođenje i organiziranje raznovrsnih djelatnosti radi stimuliranja i razvijanja dječjih interesa i mogućnosti, samopouzdanja, samoizražavanja i socijaliziranoga ponašanja, kao i unaprjeđivanje tjelesnoga razvoja, odnosno stvaranja uvjeta za razvoj svakoga pojedinog djeteta te uvažavanje njegovih interesa i potreba. Upravo je glazba ta koja omogućuje i pospješuje razvoj djeteta na različitim područjima. Uloga odgojitelja jest prvenstveno naučiti kako oplemeniti djecu glazbom. Djeca spontano počinju pjevati, plesati, svirati na udaraljka, crtati i igrati se uz glazbu i ne opterećuju se jesu li dobri u tome ili ne, a tako bi trebalo i ostati. Odgojitelj samo treba ponuditi nove, zanimljivije sadržaje u skladu s dječjim interesom i upravo tako ostvariti tu prirodnost (Gospodnetić, 2015). Kako bi se kvalitetno ostvarili zadatci na području glazbenoga odgoja, vrlo je važna i osobnost odgojitelja, njegova opća i glazbena kultura, poznavanje teorije pedagogije, posebna metodološka priprema i želja za usavršavanjem. Kakav će biti odnos djeteta prema glazbi, ovisi ponajviše o njegovome prvom kontaktu s glazbom. Ta činjenica najbolje opisuje kolika je važnost uloge i odgovornosti odgojitelja (Manasteriotti, 1977).

Kada govorimo o korištenju zavičajne glazbe u radu, za odgojitelja je važno dobro poznavanje lokalnoga područja u kojemu je smješten dječji vrtić u kojemu radi, odnosno poznavanje narodnih običaja, glazbe, nošnje, starih zanata, rukotvorina i načina na koji su ljudi živjeli, kako bi i djecu mogao upoznati s istima. Postoji mnogo narodnih pjesama i igara koje su sačuvane u etnomuzikološkim knjigama s kojima se predškolska djeca mogu upoznati i izvoditi ih prema vlastitome interesu (Gospodnetić, 2015). Kada odgojitelj želi djeci predstaviti određeni sadržaj, pjesmu, igru s pjevanjem i slično, važno je da prije početka pjevanja ima točnu intonaciju koju može odsvirati na instrumentu (klavir, harmonika, gitara, melodika i slično), kako bi izbjegao preduboko pjevanje, ali i pjevanje djece ispod svojega normalnog opsega glasa čime upropaštavaju glasnice (Tomerlin, 1969; prema Gospodnetić, 2015). Uloga odgojitelja je također da potakne interes djece kako bi se oživjeli stari narodni običaji, igre, pjesme, plesovi te da razvija dječje stvaralaštvo kroz pjesmu, ples, igru i sviranje. Zatim, važno je razvijati osjećaj za ritam i kretanje u ritmu, snalaženje u prostoru i pravovremenu reakciju, kao i razvijati sposobnost samostalnoga stvaranja i zadržavanja pravilnih formacija za vrijeme kretanja u kolu, vrsti, koloni i slično. Kako bi se djetetov tjelesni razvoj odvijao pravilno, potrebno je naglašavati pravilno držanje tijela u kretanju, ali i u statičkom položaju. Nadalje, važno je poticati dječje govorno stvaralaštvo i kreativnost u izvođenju igara. Uz pravilan rad odgojitelja, razvijat će se i dječja pažnja i pamćenje, a moguće je i djelovati na razvoj samopouzdanja, povjerenja, samostalnosti, kulturnoga ponašanja i tinskoga djelovanja. Uz odgojitelja djeca će moći razviti i osjećaj sigurnosti i savladati strah od javnih nastupa koji se mogu odvijati u poznatome, ali i u nepoznatome okruženju. U konačnici, glavni smisao jest razviti pozitivan stav prema folkloru, narodnim običajima i kulturi, kao i obogatiti dječja znanja o baštini. S djecom bi se prvotno trebalo obrađivati sadržaje koji su vezani za njihov kraj, a potom se prema interesu sadržaji mogu proširiti i na ostale krajeve Republike Hrvatske ili čak na druge države svijeta (Knežević, 2012). Time se ponajprije potiče izgradnja i očuvanje osobnoga, kulturnog i nacionalnog identiteta, ali i prihvaćanje različitosti te razvijanje senzibiliteta za potrebe drugih, što su ujedno i vrijednosti koje promiče Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odoj i obrazovanje (2014).

6. PRIMJER DOBRE PRAKSE

6.1. Prikaz Etno programa Dječjega vrtića Punat

Dječji vrtić „Katarina Frankopan“ smješten je u gradu Krku, na otoku Krku, a njegov osnivač jest sam Grad Krk. Pored vrtića u Krku postoji još osam područnih vrtića među kojima je i onaj u Puntu. U dječjem vrtiću „Katarina Frankopan“ ostvaruju se redoviti programi njege, odgoja, obrazovanja, zdravstvene zaštite, prehrane i socijalne skrbi djece rane i predškolske dobi koji su prilagođeni razvojnim potrebama djece. Vrtić ima sveukupno 36 odgojno-obrazovnih skupina djece, a uz primarni program u vrtiću se provode integrirani i kraći specijalizirani programi, kao što su sigurnosno-zaštitni program, program prevencije ovisnosti, program aktivnosti za sprječavanje nasilja među djecom i mladima te vjerski odgoj (prema <https://www.dv kf-krk.hr/>)

Dječji vrtić Punat obuhvaća tri odgojno-obrazovne mješovite skupine za djecu u dobi od tri godine pa do polaska u školu. Pored ostalih programa, vrtić provodi i kraći etno program za djecu predškolske dobi. Autor i voditelj programa je odgojiteljica Sarafina Zeko, a stručna suradnica je Renata Klepac, prof. pedagogije. Odgojiteljica Sarafina Zeko pohađala je ciklus seminara kod gospodina Gorana Kneževića, poznatog koreografa, voditelja, predavača, istraživača, publicista, organizatora, producenta te inicijatora osnivanja folklornih udruga za djecu i mlade te je time primila certifikat i dozvolu za provođenje samoga programa. Program je sastavljen u rujnu 2017. godine u mjestu Punat, a razlog pripremanja ovakvoga programa jest upravo moderan život koji se sve više udaljuje od tradicije, običaja i života naših predaka. U mjestu Punat na otoku Krku prisutne su mnoge vrijednosti tradicijskoga načina života ljudi te je osobito zastupljen domaći „tanac“ koji se njeguje i poznat je diljem Republike Hrvatske, a i šire. Osim plesa, većinsko autohtono stanovništvo mjesta Punat njeguje i svoje običaje, pjesmu, narodne nošnje, ručni rad (izrada sopila), kazališne predstave, maskirane zabave („mesopust“) i ostalo. Glavna misao vodilja prilikom sastavljanja ovakvoga programa bila je upravo upoznavanje djece s tradicijom, dječjim tradicijskim igrama i plesovima te poštivanje narodnoga blaga čime se ujedno obogaćuje kultura življenja i mogućnosti provođenja slobodnoga

vremena. Odgojiteljica Zeko ističe kako je potrebno kreirati sredinu koja kod djeteta potiče razvijanje osjećaja osobne vrijednosti te izgrađivanje stavova i vrijednosti koje promiču, štite dostojanstvo i njeguju kulturu ponašanja. Također, važno je naglasiti kako roditelji u etno programu imaju vrlo važnu ulogu i partneri su u provođenju dijela aktivnosti.

Načela na kojima počiva etno program odnose se na uključivanje djece prema osobnome interesu i razvojnim sposobnostima te se uvažavaju individualne razlike među djecom, njihove mogućnosti i interesi. Zatim, u neposrednome radu s djecom posvećuje se pažnja individualizaciji odgojno-obrazovnoga procesa i uvažavaju se svi aspekti djetetova razvoja. Unaprjeđuje se intelektualni, društveni, moralni i duhovni razvoj djeteta kroz stjecanje znanja, vještina, navika, identiteta, humanizma, tolerancije, odgovornosti, autonomije i kreativnosti. Također, pridonosi se osobnoj, emocionalnoj, obrazovnoj te socijalnoj dobrobiti djeteta (Nacionalni kurikulum, 2014).

Program se provodi s djecom predškolske dobi (od treće godine do polaska u školu) koja su zainteresirana i čiji roditelji su suglasni s tim. Program se provodi dva puta tjedno u popodnevnim satima i to 60 sati godišnje (od 1. listopada do 31. svibnja). Prezentacije programa odvijaju se u dječjem vrtiću (za djecu i roditelje) te u Narodnom domu Punat (za roditelje i građanstvo) prema rasporedu određenih blagdana, svečanosti i manifestacija u mjestu Punat kao što su: Andrinja (dan općine i župe Punat), advent u Puntu, Smotra folklor, Dani šurlica (domaća ručno rađena tjestenina), proslava Dana dječjega vrtića i završne svečanosti te prema pozivima vanjskih suradnika. Program se sufinancira uplatama roditelja i Općine Punat.

Mjesto provođenja etno programa je u prostorima samoga vrtića, a od potrebnih materijala i sredstava koriste se CD i DVD player, CD-i s dječjim tradicijskim igrama, pjesmama i plesovima, DVD snimke s Festivalčića dječjega folklor „Naše kolo veliko“, knjige M. Duran - „Dijete i igra“, G. Knežević - „Sad se vidi, sad se zna“, „Naše kolo veliko“, „Srebrna kola zlaten kotač“, „Šećem, šećem drotičko“, S. Moslavec - „Urodila žuta dunja“. Zatim se koriste dječje narodne nošnje od kojih su se neke uredile, a cijela kolekcija se nadopunila šivanjem novih, a koriste se i dječji tradicijski instrumenti (rifljača, kuhače, poklopci, potkova, prda, ptičice i ostali).

Ciljevi programa odnose se na razvijanje osjećaja poštovanja i interesa prema hrvatskoj i tradicijskoj baštini te na poticanje očuvanja vlastitoga identiteta. Zatim, ovaj etno program omogućuje odgojiteljima da njegovom primjenom razviju kod djece i roditelja svijest o potrebi očuvanja i odgovornoga ponašanja prema kulturnome i tradicijskome nasljeđu. Konačno, od velike je važnosti razvijati dječje kompetencije na području folklornoga stvaralaštva.

Zadaće programa podrazumijevaju prvenstveno upoznavanje djece s narodnim stvaralaštvom, zatim poticanje interesa djece i oživljavanje starih narodnih običaja, razvijanje osjećaja za ritam i kretanje, pronalaženje plodova i predmeta u prirodi za izradu instrumenata, pravilno držanje tijela prilikom kretanja, djelovanje na djetetovo samopouzdanje, povjerenje, samostalnost i snalažljivost, razvoj logičkog zaključivanja, pamćenja i mišljenja, poticanje govornog stvaralaštva i maštovitosti u izvođenju igara.

Cjeline koje se obrađuju u programu su dječje tradicijske igre s pjevanjem i stare igre, dječje tradicijske pjesme, brojalice i instrumenti, narodni običaji, narodne nošnje, rukotvorine i stari zanati te narodne priče i poslovice. Od dječjih tradicijskih igara s pjevanjem obrađuju se igre iz Punta, s cijeloga otoka Krka, iz Prigorja, Zagorja, Međimurja, Podravine, Posavine, Slavonije, Turopolja, Dalmacije i Istre (prema knjigama G. Kneževića i S. Moslavac), a od starih igara „Cin-cime, drm-drme“ (Zlatne stvari), „Kostur“, „U podrumu je tama“, „Boje“, „Metar“ (Prodavaona materijala), „Bibeki ote doma“, „Školica“ i ostale (opisano u knjizi M. Duran). Na sljedećoj Slici 2. može se vidjeti dječja igra s pjevanjem „Na kamik sela Anica“ u izvedbi predškolske djece iz vrtića Punat zajedno s odgojiteljicom Sarafinom Zeko.

Slika 2. „Na kamik sela Anica“

Dječje tradicijske pjesme koje se izvode uz instrumente su: „Ja sam mala ruža“, „Hop, hop, hop“, „Savila se bijela loza vinova“, „Cin, can, cvrgudan“, „Dili, dili, dana“ i druge, zatim igre s prstima: „Ov je rekal“, „Mala kuha kašicu“, „Fratar čisti ribicu“. Kao instrumenti koriste se razne biljke, primjerice tikve (kao zvečke), češeri (za struganje), rogač (za šuškanje), školjke (za struganje), kamenčići (za lupkanje) te predmeti iz kućanstva kao što su sito (za struganje), potkova (kao triangl), poklopci (kao činele), lončići, stočno zvono i drugi. Svira se i na gotovim instrumentima, primjerice frulici, tamburici ili sopili (krčki tradicionalni puhački instrument) te se upoznaju i izvode neke stare brojalice kao što su: „Kolo zoro“, „Jedan, dva, tri, potukli se fratri“, „Sveti Mikula kapitan“, „Engele bengele“, „Polne zvoni“ i ostale. Također, od raznoraznih perlica izrađuje se nakit (ogrlice, naušnice, narukvice) po uzoru na onaj starinski. Narodni običaji koji se upoznaju tijekom godine odnose se na Andrinju (blagdan Sv. Andrije), Mikulja (blagdan Sv. Nikole), Sv. Lucija, Badnjak, Božić i Vazam (Uskrs). Narodne se nošnje upoznaju preko slika, ali i uživo tijekom posjeta

članovima KUD-a Pumat. Nošnje se uspoređuju i povezuju s pojedinom regijom (s obzirom na to da KUD Pumat pleše plesove iz cijele Hrvatske, a i šire) te se kroz likovne aktivnosti nošnje i određene rukotvorine crtaju, izrađuju u papir-plastici, od gline i slično. Kako bi se djeca što bolje upoznala i sa starim zanatima ovoga područja, organiziraju se posjeti ovčarima, maslinarima, kamenoklesarima, sopcima (izrada sopila), izrađivačima maketa starih brodova i jedrenjaka i slično. Nadalje, pričaju se i čitaju hrvatske narodne priče („Va slogi je moć“, „Vile runtelke“, „Androva ulika“, „Tri brata“, „O kraljevini koja se nije znala smijati“, „Mudra djevojka“, „Pepelko“) koje se povezuju i uspoređuju s bajkama braće Grimm i C. Perraulta. Upoznavaju se poslovice i objašnjava se njihova primjena u svakodnevnom životu te se djeci omogućuje samostalno pričanje bajki.

Na sljedećim Slikama 2. i 3. prikazan je domaći „tanac“ iz Punta u izvedbi predškolske djece vrtića u Puntu. Slika 2. prikazuje djecu u figuri *šoto*, a Slika 3. figuru *vrtnje*. U pozadini obje slike može se vidjeti sopce koji kao vanjski suradnici dolaze prema potrebi na probe. U ovome slučaju radilo se o probi za završnu svečanu priredbu u dječjem vrtiću.

Slika 3. „Domaći tanac – šoto“

Slika 4. „Domaći tanac – vrtnja“

Uloga odgojitelja u cijelome procesu stalna je interakcija s cijelom grupom sa svrhom motivatora, pokazivača, pomagača, promatrača i opskrbljivača, koji je dužan prije svakoga susreta s djecom napraviti pisanu pripremu, a prilikom susreta bilježiti evidenciju prisutnosti te izvedbu dokumentirati fotografiranjem i snimanjem video zapisa. Također, za vrijeme provođenja cijeloga etno programa velika pažnja pridaje se planiranju i praćenju očuvanja zdravlja djeteta, kvalitete prehrane i zadovoljavanju higijenskih uvjeta. Omogućeno je i obrazovanje i usavršavanje odgojnih djelatnika na području zavičajne glazbe. Mogućnost usavršavanja pruža se u obliku seminara u organizaciji ETHNO d.o.o. pod vodstvom Gorana Kneževića, stručnih skupova u organizaciji Hrvatskoga društva folklornih koreografa i voditelja, praćenja stručne literature, praćenja etno događanja, seminara i predavanja vezanih uz folklornu glazbu.

Suradnja s roditeljima vidljiva je kroz sastanke i to posebice na prvom sastanku kada se roditelje upoznaje s planom i programom rada te njihovim obvezama s obzirom na nastupe izvan vrtića. Zatim, kroz individualne dogovore i upute, prikupljanje starih igara, priča i pjesama, prikupljanje starih uporabnih predmeta, dovođenje djece na nastupe u široj zajednici, aktivno sudjelovanje roditelja na završnom druženju te kroz zajednički posjet roditelja, djece i odgojitelja Etnografskom muzeju u mjestu Dobrinj na otoku Krku. Suradnja s vanjskim ustanovama

podrazumijeva suradnju s udrugom za izučavanje i promoviranje narodnih običaja *Puntarske užance* iz Punta te s Kulturno umjetničkim društvom Punat, Turističkom zajednicom Punat, ETHNO d.o.o. Goran Knežević te s Hrvatskim društvom folklornih koreografa i voditelja.

Vrednovanje programa vrši odgojiteljica koja provodi program, Sarafina Zeko, zatim djeca, roditelji, stručni suradnici i ravnateljica, u suradnji s vanjskim institucijama. Postupak vrednovanja odvija se putem analize sadržaja aktivnosti te fotografskih i video zapisa, opažanjem, vođenjem pedagoške dokumentacije i dokumentiranjem. Tehnike prikupljanja i sređivanja podataka podrazumijevaju protokole i instrumente praćenja, prikupljanja i sređivanja podataka, izradu plakata, fotografske zapise, prikupljanje izjava djece, dječje uratke, verbalne izričaje, procjene postignuća i kompetencija djece, izradu portfolia, samorefleksije djece, opservacije postignuća djece, samorefleksije i zajedničke refleksije odgojitelja, kao i vrednovanje programa sa strane djece i roditelja (prema Etno programu Dječjega vrtića Punat, 2017).

7. ZAKLJUČAK

Kao posljedica velikih promjena u današnjem načinu života ljudi, narodni običaji i tradicija često odlaze u zaborav. Međutim, postoje razna kulturno-umjetnička društva i pojedinci koji organiziraju smotre, festivale i druge manifestacije te time njeguju svoje običaje i nastoje očuvati zavičajnu glazbu i ples. Zahvaljujući njima, prenošenje tradicije usmenom predajom još uvijek opstaje u mnogim zavičajnim područjima.

Prenošenje tradicije osobito je važno u predškolskoj dobi, jer su djeca budući prenositelji znanja i vještina vlastite tradicije. Upoznavanje djece od najranije dobi s narodnim igrama i pjesmama pridonosi stvaranju pozitivnih emocija prema tradiciji i njezinoj vrijednosti, kao i izgradnji identiteta. Hrvatska kulturna baština izrazito je bogata primjerenom, korisnom i estetski vrijednom građom koja se može koristiti u radu s djecom rane i predškolske dobi, a dječji vrtići, nakon obitelji, prva su mjesta na kojima treba razvijati pozitivan i ispravan stav prema tradiciji i kulturi. Osim što putem zavičajne glazbe djeca mogu doznati mnogo o narodnim običajima svoga kraja, ona potiče kreativnost, stvaralaštvo i individualnost svakoga djeteta u odgojno-obrazovnoj skupini te ima velik utjecaj na razvoj glazbenih vještina kod djece. Uloga odgojitelja jest da, vođen dječjim interesima, u svoj odgojno-obrazovni rad uvrsti i zavičajnu glazbu koja nudi bezbroj mogućnosti i potiče kreativno izražavanje djece te na taj način probudi u djeci želju i ineteres za upoznavanjem svijeta folkloru. Važno je da djeca u svakoj aktivnosti, pjesmi, brojalici ili igri, budu slobodna, neometana i da uživaju.

Etno program Dječjega vrtića u Puntu samo je jedan od kvalitetnih primjera načina na koji se djecu može upoznati sa zavičajnom glazbom i koje se sve aktivnosti mogu provoditi, u skladu s dječjim interesima i potrebama. Naravno, važna je edukacija i usavršavanje odgojitelja u tom području kako bi bili što kompetentniji za ostvarivanje i provođenje ovakvoga programa.

Dijete kojemu je omogućeno otkrivanje ljepota kulture i tradicije vlastitoga kraja, s radošću će u starijoj dobi upoznavati i uočavati raznolikosti drugih kultura i krajeva te će razvijati ljubav kako prema drugima, tako i prema samome sebi. Za takvo dijete može se reći da uistinu posjeduje pravo bogatstvo.

8. LITERATURA

- Benčić, M. (2016). Kako djetetu dočarati tradiciju i posebnosti zavičajnoga nasljeđa?. U N. Tatković, M. Radetić-Paić, I. Blažević, S. Verbanac (ur.) *Suvremeni modeli rada u dječjem vrtiću i kompetencije odgojitelja* (str. 15-19). Dječji vrtić Medulin, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
- Čapo Žmegač i sur. (1998). *Hrvatska etnografija*, Zagreb: Matica Hrvatska
- Dječji vrtić „Katarina Frankopan“ Krk, (2013). - službena stranica - preuzeto 7. lipnja 2019. s <https://www.dvkvf-krk.hr/>
- Dobrota, S. i Ćurković, G. (2006). GLAZBENE PREFERENCIJE DJECE MLAĐE ŠKOLSKE DOBI. *Život i škola, LII* (15-16), 105-113. Preuzeto 20.5.2019. s <https://hrcak.srce.hr/25036>
- Goran, LJ. i Marić, Lj. (1987). *Zapjevajmo složno svi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Gospodnetić, H. (2015). *Metodika glazbene kulture za rad u dječjim vrtićima*. I. dio. Zagreb: Mali profesor.
- Gospodnetić, H. (2015). *Metodika glazbene kulture za rad u dječjim vrtićima*. II. dio. Zagreb: Mali profesor.
- Hlača, J. (ur.) (2007). *Kolo zoro. Stoti rođendan Dječjeg vrtića u Puntu*. Rijeka: Liber d.o.o.
- Jakovljević, T. (2009). Dečije igre kao model folklorne komunikacije. *Etnološka istraživanja*, (14), 31-50. Preuzeto 20. svibnja 2019. s <https://hrcak.srce.hr/44176>
- Jurišić, G. i Sam Palmić, R. (2002). *Brojalica – snažni glazbeni poticaj*. Rijeka: Adamić.
- Knežević, G. (2002). *Naše kolo veliko*. Zagreb: Ethno d.o.o.
- Knežević, G. (2005). *Srebrna kola, zlaten kotač*. Zagreb: Ethno d.o.o.
- Majsec Vrbanić, V. (2009). Poticanje glazbom i njezinim elementima. *Dijete, vrtić, obitelj*, 15 (56), 20-24. Preuzeto 11. svibnja 2019. s <https://hrcak.srce.hr/164816>

- Manasteriotti, V. (1977). *Muzički odgoj na početnom stupnju*. Zagreb: Školska knjiga.
- Manasteriotti, V. (1981). *Zbornik pjesama i igara za djecu*. Zagreb: Školska knjiga.
- Marin, L. i Malič Jelovica, S. (2016). Njegovanje zavičajnih vrijednosti radom na projektu *Od ideje do izložbe*. U N. Tatković, M. Radetić-Paić, I. Blažević, S. Verbanac (ur.) *Suvremeni modeli rada u dječjem vrtiću i kompetencije odgojitelja* (str. 23-29). Dječji vrtić Medulin, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
- Miholić, I. (2009). *Hrvatska tradicijska glazba*. Zagreb: Profil.
- Mikulić, M. (2007). *Hrvatska plesna tradicija i predškolska dob djeteta*. 16. ljetna škola kineziologa Republike Hrvatske.
- Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
- Nikolić, L. (2018). Utjecaj glazbe na opći razvoj djeteta. *Napredak*, 159 (1 - 2), 139-158. Preuzeto 3. svibnja 2019. s <https://hrcak.srce.hr/202779>
- Predojević, Ž. (2012). *Narodne usmene uspavanke u suvremeno doba – od klasifikacije do izvedbe*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Pečuhu.
- Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece (1991). Glasnik Ministarstva prosvjete i kulture br. 7/8.
- Raguzin, A. (1991). *Punat II*. KRČKI ZBORNIK: Punat.
- Starc, B. i sur. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Zeko, S. i Klepac, R. (2017). *Etno program – kraći program za djecu predškolske dobi*. Dječji vrtić „Katarina Frankopan“ – područni vrtić Punat.